

AFGANISTANSKI KAOS KAO POSLJEDICA REGIONALNE I SVJETSKJE POLITIKE SPRAM ZEMLJE I LJUDI

Rashid, Ahmed (2008.) *Descent into Chaos: How the war against Islamic extremism is being lost in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*. London: Penguin Group, 484 stranice.

Knjiga *Descent into Chaos: How the war against Islamic extremism is being lost in Pakistan, Afghanistan and Central Asia* ima 18 poglavlja unutar četiri glavna dijela:

1. 9/11 and War ("11. rujna i rat"), str. 3-108,
2. The Politics of the post – 9/11 World ("Politike nakon 11. rujna"), str. 109-170,
3. The Failure of National Building ("Neuspjeh izgradnje nacije"), str. 171-264,
4. Descent into Chaos ("Silazak u kaos"), str. 265-404.

Knjiga također sadrži dijelove pod nazivom Karte, Pojmovnik, Kratice, Uvod, Zahvala, Popis korištene literature, Preporuke za čitanje te Indeks.

Ahmed Rashid je rođen 1948. godine u Rawalpindiju, gradu višetisućljetne povijesti, sjecištu kultura, civilizacija i puteva te u drugoj polovici 20. stoljeća (formiranjem Pakistana 1947.) stalnom prizoru sukoba neshvaćenih vrijednosti. Odlučivši se za profesiju novinara i pišući o socijalnim, gospodarskim i sigurnosnim temama, Rashidova pogodnost je u tome što se nalazi na izvoru informacija o kojima piše - na raskrižju putova između središnje Azije, preko Afganistana i Pakistana do Indije. U svom radu bazira se na terenskim istraživanjima, analizi povijesti i trenutnih politika te daje svoj sud o uzrocima i posljedicama navedenih događaja. Način rada i pisana djela donijeli su mu široko prepoznatljiv stil i svjetsku pozornost, no uzrokovali su mu i nesigurnost životnog prostora jer u svojim djelima nikad ne šteti one koje spominje: poznanike, prijatelje, radne kolege te najviše represivne

sustave država koje analizira kao i ekstremiste i teroriste. Za novinara s bazom u Pakistanu, koji se odlučio otkrivati tajne i pogrešne poteze politike domaće vojne diktature i njezinih službi te njihovu spregu s centrima svjetske moći i ekstremistima, svako objavljeno djelo predstavlja priznanje i pothvat no ujedno i latentnu opasnost.

Rashid je dopisnik za više pakistanskih i svjetskih novina, gostujući predavač na raznim prigodama (fakulteti, tribine, okrugli stolovi, priprema gospodarskih i vojnih subjekata za angažman u Afganistanu nakon 11. rujna 2001.), povremeni stručnjak za potrebe UN-a po pitanju Afganistana i osnivač The Open Media Fund for Afghanistan (2002.) s ciljem potpore publiciranja novina i časopisa kao i rada novinara u Afganistanu.

Uz nebrojeno mnoštvo članaka tijekom 30 godina novinarske karijere, knjiga *Descent into Chaos: How the war against Islamic extremism is being lost in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*, četvrta je Rashidova knjiga. Prije toga objavio je knjige *The Resurgence of Central Asia: Islam or Nationalism?* (1994.), *Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia* (2000.) i *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia* (2002.). Rashid je do 11. rujna 2001. godine bio manje poznat autor u svjetskim okvirima, no nakon terorističkih napada koji su se dogodili toga dana i zahvaljujući knjizi o rigidnosti talibanskog režima koju je objavio godinu dana prije, postao je cijenjeni autor koji poznaje područje i materiju bolje od većine promatrača svih profila.

Knjiga *Descent into Chaos: How the war against Islamic extremism is being lost in Pakistan, Afghanistan and Central Asia* predstavlja kritički osvrt na zbivanja u središnjoj Aziji, Afganistanu i Pakistanu tijekom proteklih desetljeća. Opisujući navedenu regiju i zemlje, neprestano dovodi u vezu unutarnju dinamiku društava tih zemalja i njihov odnos sa susjedima (srednjoazijske države – Rusija – Afganistan; Afganistan – Pakistan – određeni pokreti iz zemalja srednje Azije; Pakistan – Indija – Afganistan), potom utjecaj regionalnih zemalja (Saudijska Arabija i Iran) na prvenstveno Afganistan, kao i odnos svjetskih subjekata (SAD, UN i NATO) na događaje prije te pogotovo nakon 11. rujna 2001. godine. Autor polazi od stava da svjetska politika ima *ad hoc* pristup prema zbivanjima u regiji i da zanemaruje posljedice vlastitih intervencija u prostoru iz prošlosti, najčešće i to bezuspješno pokušavajući otklanjati posljedice, koje sami i danas stvaraju, a potpuno zanemarujući uzroke problema, poput terorizma, ekstremizma, proliferacije oružja za masovno uništenje i dr. Knjiga se u svom žarištu bavi događajima i ljudima povezanim s regijom, od Capitol Hilla u Washingtonu, pustinja pakistanskog Balučistana, generala velikih vojski NATO-a, pa do lokalnih skoro bezimernih ljudi, ruskog utjecaja i kašmirskog problema, no Afganistan je u središtu pozornosti tijekom cijele knjige. Iako se ponekad u pojedinim poglavljima bavi pitanjima međusobnih odnosa Pakistana i Indije, unutarnjeg političkog uređenja Pakistana, diktature u Uzbekistanu, autor se uvijek vraća na Afganistan te obrazlaže kako se događaji u drugim slučajevima i državama referiraju na Afganistan. Afganistan je oduvijek, zbog prošlosti svog političkog uređenja, kolonijalnog naslijeđa regije, sukobljavanja etničkih skupina i "krivotvorenja" islama, bio iznimno podložan svim poremećajima ustaljenih vrijednosti. To je zemlja velikih različitosti, okrutna prema svima, prijateljska tek prema ponekima.

Već u samom uvodu knjige, koji više djeluje kao svojevrsan sažetak svega što u nastavku elaborira, autor ističe da na situaciju u Afganistanu prije i nakon 11. rujna 2001. godine, snažno djeluju laž, laicizam i nekompetencija američkih predsjednika Clintona i Busha; republikanskih neokonzervativaca (jastrebova) Dicka Cheneyja, Donalda Rumsfelda, Paula Wolfowitzja; obavještajne zajednice SAD-a; pakistanskog diktatora a kasnije i predsjednika generala Musharrafa; uzbekistanskog predsjednika i diktatora Karimova; potom sukobljavanja raznih lokalnih vojnih vođa (lordova rata); struja (muđahedini protiv talibana); ratovi u ime vjere – "krivotvorenje" islama (prije muđahedini protiv Sovjeta, danas talibani i Al Qa'ida protiv međunarodne zajednice predvođene Zapadom); kao i nerazumijevanje i nevoljnost međunarodne zajednice da pokuša riješiti barem dio problema. Sve navedeno je dodatno začinjeno djelovanjem "sustava unutar sustava", pakistanskom tajnom službom ISI (Inter Service Intelligence Directorate) koju nitko ne može kontrolirati, a ušla je u svaku poru regionalne politike i događaja, djelujući poput hobotnice s više glava. Nakon terorističkih napada 11. rujna i prije još veće devastacije i stradavanja na području Afganistana, u tom malom djeliću povijesti postojala je nada i mogućnost da će se desetljeća rata u zemlji kao i greške onih koji su ranije intervenirali u prostoru, zaustaviti i omogućiti ljudima da žive u miru. No ubrzo nakon donošenja odluke o napadu na Afganistan i odabira načina izvedbe napada (zračni udari bez prisustva kopnenih snaga na terenu) kao i odabir strateškog partnera u tome (u Afganistanu lokalni vojni vođe – osvjeđeni ratni zločinci i ugnjetavači; u Pakistanu Musharraf, ISI i vojska; u Uzbekistanu Karimov), bilo je razvidno da politika SAD-a (koju su provodili Bush, skupina ranije spomenutih neokonzervativaca i Pentagon uz guranje u stranu čak i CIA-e te potpuno zanemarivanje

State Departmenta, a pogotovo humanitarnih agencija poput USAID-a) ne mari za zemlju i ljude već se okreće pojedincima, nastojeći ostvariti "svoje" ciljeve. Takvi ciljevi bez sveopćeg konsenzusa međunarodne zajednice nisu bili realno ostvarivi. U samom uvodu ali i poslije, autor navodi mnoštvo statističkih pokazatelja i podataka o troškovima ratnih operacija, upotrebi snaga, žrtvama i vezama koje su ostvarivane između raznih subjekata, da bi što preciznije dočarao nelogičnosti i suprotnosti između ciljeva, izjava i djelovanja svih aktera u sukobu.

U nastavku knjige i cijelim njezinim dijelom, autor donosi već otprije poznate podatke o zbivanjima u regiji, opisano u njegovim ranijim knjigama, obogaćeno za iscrpnije spominjanje pojedinih aktera i njihove međusobne interakcije, posebno spominjući Hamida Karzaija, svog dugogodišnjeg poznanika i današnjeg predsjednika Afganistana. Karzai prema Rashidu ostavlja dojam školovanog, hrabrog i polovično uspješnog vođe pašunskog plemena Popalzai, koji postavši predsjednikom nema odlučnosti uhvatiti se u koštac s najvećim problemima zemlje već se okružuje domaćim i skupim međunarodnim konzultantima koji svi zajedno radom ne donose prevagu na vagi spram ratnih vođa i pripadnika organiziranog kriminala, a koji su putem Bonnske konferencija ušli u prvu privremenu Vladu ili kasnije putem parlamentarnih izbora u Parlament i Vladu. Potrebno je istaknuti da je Karzai početkom intervencije postao favoritom SAD-a za vođu novog Afganistana nastojeći tako djelomično neutralizirati prevagu manjinskih naroda u posttalibanskom uređenju zemlje. Položaj Karzaija, tada privremenog predsjednika privremene Vlade, nije bio nimalo lagan jer je u Vladi bio okružen pripadnicima manjinskih naroda (Tadžika, Uzbeka i Hazara) koji su njome dominirali i bili neprijateljski nastrojeni prema Paštunima. Netrpeljivost je dublje povijesno izražena, od vječne bor-

be za kvalitetnim teritorijem, ugnjetavanja drugačijih i drugih, do zadnjih zbivanja gdje su pretežno Paštuni tvorili talibane kao izraz vlastitog nacionalizma i koji su bili nemilosrdni prema svima ostalima, pogotovo prema narodu Hazara zbog pripadnosti šijitskom smjeru islama. Susjedni Pakistan nije nimalo sretnija ni stabilnija država. Od formiranja samostalne države (1947.) obilježila su ga milijunska preseljenja muslimana i hindusa na relaciji Indija – Pakistan uz genocid obje strane nad onima koji su se preseljavali, vječit sukob oko Kašmira te podupiranje i ubacivanje ekstremista u Kašmir. Indija i Pakistan imaju povijest dva međusobna rata i stalnu prijetnju nuklearnim sukobom (1998. obje zemlje su postale nuklearne sile no bez ekonomske podloge za tu vrst snage). Indija je intervenirala u represiji pakistanske vojske u istočnom Pakistanu što je uzrokovalo odcjepljenje tog dijela zemlje i proglašenje samostalne države, Bangladeša. Pakistan tijekom svoje kratke povijesti obilježavaju stalne smjene vojnih diktatura i nestabilnih civilnih vlasti uz progresivan rast represivnog aparata – vojske i tajne službe, ISI. Tko god bio na vlasti u Pakistanu, pravi vladari domaće scene su bili moćni pojedinci iz redova vojske i tajne službe, povezani sa svojom regionalnom, plemenskom i ekstremističkom bazom. Koliko god bili prepoznatljivi po svom načinu vladanja, sukobljavanja s Indijom i podriivanja afganistanskih režima, pojedinci u Pakistanu, kao što su Musharraf (vladao Pakistanom 1999. – 2008.), generali u vojsci i tajnoj službi, svi oni su desetljećima imali podršku i financijsku potporu SAD-a. Razloge za tako nešto, uz ponekad uvedene sankcije Pakistanu, treba tražiti u potrebi SAD-a za regionalnim partnerom u odnosu na politiku SSSR-a u regiji te Kinu i Indiju. SAD ne samo da je ulagao u Pakistan, već i u sve mnogobrojne pojedince i pokrete. Najčešće se tu radilo o nasilnicima svih boja i vrsta te pretežno vjerskim ekstremistima, uglavnom u

sve one koji su bili spremni boriti se protiv svojih protivnika i protivnika SAD-a. Pored svega navedenog, na zbivanja između Afganistana i Pakistana, utječe uvijek otvoreno pitanje granice koju Afganistan ne priznaje, te od strane Pakistana velika nekontrolirana područja uz međusobnu granicu (administrativna područja North-West Frontier Province i Federally Administered Tribal Areas te djelomično i Balučistan) koja su danas sjedište talibana i Al Qa'ide. Iz navedenih područja talibani i Al Qa'ida vrše borbena djelovanja u Afganistanu, kao što i destabiliziraju i sam Pakistan. Uz prije spominjane, pogrešne saveznike na terenu, Rashid navodi sve one američke donosiocice odluka koji su bili pogrešnog razmišljanja vjerujući da će tek zračnim bombardiranjem bez vlastitih snaga na terenu iznijeti pobjedu u ratu protiv talibana i Al Qa'ide. Uz velika razaranja i žrtve nedužnog stanovništva i tek uz samo jednog smrtno stradalog pripadnika ubačenih snaga SAD-a, predsjednik Bush proglasio je pobjedu u ratu. Uskoro je na isti način proglasio pobjedu i u Iraku, još jednoj napadnutoj muslimanskoj zemlji, no ubrzo se pokazalo da su situacije u obje zemlje daleko od završenih. SAD je od početka rata u Afganistanu, predvodeći "Koaliciju voljnih" država, nastojao što je moguće dulje i što dalje držati kako UN, tako i NATO, obrazlažući to neophodnošću slobode djelovanja u prostora kod proganjanja i uništavanja preostalih skupina talibana i Al Qa'ide. Pri tome se SAD čvrsto oslanjao na Musharrafu, pakistansku vojsku i ISI, pritom zanemarujući Pakistan, zemlju i ljude. U svemu navedenom, UN se zbog svoje birokracije i blokiranja političkog djelovanja odlučio na blagi pristup rješavanju problema, sporo se uključivao i odbacio svaku mogućnost raspoređivanja plavih kaciga u zemlji. S druge strane, NATO kao najveća svjetska vojna i sigurnosna organizacija, nije mogao usuglasiti načela i principe ulaska u Afgani-

stan, a kada se to desilo neprestano je bilo obilježeno kašnjenjem, malim brojem snaga, nacionalnim ograničenjima upotrebe snaga i izrazitom nevoljnošću borbenog djelovanja protiv talibana i Al Qa'ide. Sedam godina nakon početka rata i invazije na Afganistan, zemlja nije nimalo stabilnija i sigurnija nego prije početka zračnih bombardiranja. Veliki razlog leži u činjenici što je SAD od početka blokirao nastojanja europskih saveznika, da se snažnije postave prema lordovima rata, koji su ujedno i glavni narkodileri. Razlozi su bili što je vojska SAD-a s njima intenzivno surađivala na terenu u djelovanjima protiv talibana i Al Qa'ide, okrećući glavu od kriminala i zlostavljanja koja su ovi provodili. S druge strane, Europljani se ni do danas nikako ne odlučuju poslati dodatne snage u Afganistan, pogotovo borbene postrojbe, što kod Amerikanaca izaziva veliko negodovanje. SAD se za to vrijeme nikako nije želio uključiti u izgradnju nacije i svih sustava društva koji bi trebali biti na usluzi u jednoj uređenoj državi, pravdajući se usmjerenošću na protuterorističku borbu, dok UN i NATO za to nisu imali ni resursa ni osoblja. Za cijelo vrijeme američkog angažmana u Afganistanu i politike vođene prema zemljama u regiji, na vidjelu je bio stalni sukob Pentagona i State Departmenta uz manje izražene uloge drugih subjekata. Politiku američkog angažiranja i načela djelovanja u regiji određivali su neokonzervativci Cheney, Rumsfeld i Wolfowitz preko Busha i Pentagona, u potpunosti ignorirajući State Department i sve ostale. Uza sve loše i sve ono što je propušteno učiniti, Rashid uz muđahedine, talibane, grupe bandita, Al Qa'idu, lokalne diktatore i njihove suučesnike, za lošu situaciju u regiji okrivljuje i SAD te NATO, zbog pogrešnih odluka ili propusta u djelovanju. Sve navedeno je izazvalo lošu sadašnjost i još lošiju budućnost uz ionako katastrofalnu prošlost spominjanih zemalja i ljudi.

Zaključak: Pored svih analiza provedenih u knjizi, Rashid čitateljima i međunarodnoj zajednici poručuje da se na vojnim principima zasnovanim rješenjima ne može pobijediti ekstremizam i terorizam, kao i da bez postizanja sigurnosti nema ekonomske i socijalne obnove, a bez njih nema izgradnje poslijeratnog društva. Autor je nezaobilazan kroničar zbivanja u regiji, koji svojim oštrim perom otkriva mnoge dosad nepoznate tajne i pojedince uključene u kaos Afganistana. Uz svoje suvremenike i kolege (Rubin Barnett, Lakhdar Brahimi, Olivier Roy), Rashid je najbolji poznavatelj zbivanja u regiji, što njegovoj

knjizi daje dodatnu snagu i vjerodostojnost. Jednostavnim stilom pisanja zaobilazi ponekad nejasne akademske konstrukcije što svakako omogućava čitateljima lakše praćenje i povezivanje napisanog. Knjiga *Descent into Chaos: How the war against Islamic extremism is being lost in Pakistan, Afghanistan and Central Asia* predstavlja obaveznu literaturu za sve one koji žele saznati više o muslimanskim zemljama tog dijela svijeta i njihovim specifičnostima, za one koji odlaze u taj dio svijeta, a pogotovo onima koji druge pripremaju za odlazak u Afganistan.

Robert Mikac